Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не даймe здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✡ РІК XVIII, Нр 6 (93) ВЕРЕСЕНЬ - ЖОЛТЕНЬ 2006 ✡ КРЕНИЦЯ – ЛЯ́НИЦЯ

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

Ближыт ся Рождество Христове, радісний час прадавной нашой Коляды. Православний Молодіжний Хор Перемышльско-Новосандецкой Єпархіі „Ірмос", під дириґентуром п. Мариянны Ярой дарує нам сьвіже награня богослужебных різдвяных напівів та коляд. Награня, якє придбати мож при парафіях, в частині є лептом на одбудову спаленой церкви в Команчы.

Завершыньом дотеперішньой діяльности „Кычеры" было видовиско *Там на Лемковині* і то не на провінциональній сцені, але во Вроцлавскій Опері. Розмах той нештоденной імпрезы было видно на каждым кроці. До Вроцлавя приіхало пару соток гости (...).

Іван Дзядик, *Ювілей „Кычеры"...*, стор. 8-10

Туга за рідныма сторонами, почутя страху, смутку і безнадійности переродили ся гнес в непреминяючу вартіст для Лемків, яком є даваня сьвідоцтва потверджуючого оджываня, праві в каждым вымірі, рідного слова і розвиваня ся нашой культуры.

Лука Сук, *Треба нам веце такых сьвідоцтв*, стор. 19-20

Тым способом, будуваний на раты, та з великыма серцями, памятник, буде іщы роками сьвідчыл о нашым ТУ бытю. Вдячніст належна памятаючым о тій Памяти!

Петро Трохановскій, *Королева Руска памятат*, стор. 21

На передній стороні окладинкы: *Церков Св. Архістратига Михаіла в Дубным.* Фото: Петро Басалыґа

На задній стороні окладинкы: *Придорожня капличка В Астрябику.* Фото: Петро Басалыґа

Новины – не новины не лем з Лемковины

♦ 9 вересня в Новым Санчы одбыла ся IV Карпатска Бесіда, орґанізувана через Інститут Европа Карпат. Посеред численных ансамблів выступил знаний нам пряшівскій „Шариш" а тіж народна капеля „Лемкы" з Білянкы.

♦ 9-10 вересня в Збою, місци народжыня Петра Лодія (1764-1829), вченого – выкладовці м.ін. університетів в Кракові і Петерсбурґу, орґанізувано Ден Русиньскых Традиций, зачынаний од положыня квітя під таблицьом вельскому краянови. Другій ден свята проведено в сусідній Стащыньскій Розтоці.

♦ 13 вересня згоріла памяткова Церков Покровы Пресвятой Богородиці в Команчы з 1802 рока.

♦ 17 вересня Архієпископ Пряшівскій і Словациі Йоан посвятил нову православну Церков Воздвижыня Чесного Креста в Попраді, де свою приналежніст ґу православію зголосило к. 500 вірных.

♦ 15-17 вересня в Реґетьові проходили XII Дни Гуцульскы. На імпрезі не бракло очывидні і лемківскых акцентів, не бесідуючы уж о участниках-консументах, якых лемківска стихія все ту домінує.

♦ 26-27 вересня в діюче в Чехах Товариство Приятелів Підкарпатской Руси (член Сьвітового Конресу Русинів) орґанізувало в Празі выставу *Деревяны Храмы Карпатскых Русинів*, а тіж выставу фотоґрафіі і малярства.

♦ 27 вересня в Шатораляуйгелі в пілнічно східніх Уграх посвячено таблицю памяти єпископа Йосифа Ґаґанця (1793-1875), якій вчыл ся в тутышній ґімназиі, а в роках 1843-1875 возглавляв пряшівску єпархію; был великым меценасом Александра Духновича і русиньскої культуры.

♦ 28 вересня в просторах Пряшівского Університету одбыло ся засіданя Проґрамовой Рады приготовлюючой III Сьвітовий Конґрес Русиньского Языка плянуваний на вересен 2007 рока.

Стоят од ліва: доц. В.Ябур, др А.Пліщкова, жена Ґ.Фонтаньского, Аліция, мґр М.Хомяк, проф. Ґ.Фонтаньскій, др М.Мальцовска, проф. М.Фейса, мґр А.Блыхова, мґр В.Падяк.

♦ Од 28 вересня до 1 жовтня по русиньскых містах і селах Снинщыны, Гуменьщыны, Лабірщыны і Свидниччыны проходили концерты V Конкурсу Русиньскых Народных Сьпіванок (сольо, дует, тріо) – *Сьпівы Мого Роду*.

♦ 1 жовтня на сцені Вроцлавской Оперы Лемківскій Ансамбль Пісні і Танця „Кычера" празднував ювілей 15-літя істнуваня. Попри „Кычері", як Гості выступили передовы ансамблі і окремы артисты нашых сцен. (Шырше о імпрезі чытай на сторонах 8-10)

♦ 1 жовтня в ґорлицкій Рускій Бурсі одбыла ся друга част (перша 25 серпня і 24 вересня, см. стор. 6) заплянуваных ту выкладів. Марта Грабан бесідувала на тему: *Смерт і похорон в лемківскых звычаях і обрядовости*.

♦ 3-6 жовтня Театр Александра Духновича в Пряшові орґанізувал III Медженародний Театральний Фестиваль „Карпат-Фест '2006". Окрем ТАД-у выступили театры з Руского Керестура, Чернівец, Жешова та словацкы театры – з Пряшова і Баньской Быстриці.

♦ 10 жовтня в Ґалериі при Главній 44 в Пряшові отворено VI Медженародну Выставу Малярства „Лемківскій Єрусалим". Комісарьом выставы, яка тырвала до 8 листопада была Наталія Гладик.

♦ 12-14 жовтня в Свиднику Русиньска Оброда орґанізувала популярно-наукову конференцію під назвом *Хронологія історії і культуры Русинів на Словеньску*.

♦ 14 жовтня, на Покрову Пресв. Богородиці – серед смутку празднувано кєрмеш в Команчы. Службу Божу під проводом Владикы Адама одправлено в приспособленій з дзвінниці каплици, обік попелиска команецкой церкви.

♦ 14-15 жовтня в сельскій сьвітлици в Бортным (субота) і в Дворі Карвацияніов в Ґорлицях Стоваришыня Лемків орґанізувало XIV Лемківску Творчу Осін. (О імпрезі чытай в *Антології XIV ЛТО*)

Бортне, XIV Лемківска Творча Осін.

♦ 14-15 жовтня в Боднарці проходил III Сьвітовий Зъізд Боднарчан. Головным акцентом імпрезы было посвячыня Памятника Вдячности Предкам. На святі выступила м.ін. „Кычера".

♦ 21 жовтня в Кыйові (русиньсым, на Спишы) з нагоды 100. річниці народжыня в тій місцевости сьвітовой славы русиньского маляря Дезидерия Миллого отворевно выставу його образів, получену з експозицийом другого знаного родака – Юрия Молнара.

♦ 28 жовтня в ґорлицкій Рускій Бурсі одбыла ся третя част заплянуваных ту выкладів. На тот раз о творчости техніком ліноріту доповідали Михал, Лідия і Анна Коцур. Выклады зреалізувано завдякы дотациі МСВіА.

Łączą nas góry

W sobotę po raz czwarty odbyła się Biesiada Karpacka organizowana przez Instytut Europa Karpat. Nowy Sącz był gorpodarzem imprezy po raz drugi w historii, poprzednio odbywała się w Piwnicznej i w Starej Lubowni.

Pod ratuszem do wieczora słychać było muzykę regionu Karpat z Polski, Węgier i Słowacji. Węgry reprezentowało dwunastu cytrzystów z Kiskunhalas – zespół Szilaj, a Słowację barwny Szarisz z Preszowa. Folklor karpacki z polskiej strony reprezentowali: łemkowska kapela ludowa „Lemky" z Bielanki, Piątkowioki, Limanowianie i Koło gospodyń wiejskich z Męciny z programem obyczajów związanych z pieczeniem chleba. Zespoły występowały dwukrotnie za każdym razem z innym programem. (...)

Biesiada karpacka był zwieńczeniem dorocznego spotkania pod hasłem „Nasze wiano dla Europy" organizowanego przez Instytut Europa Karpat przy Małopolskim Centrum Kultury „Sokół". (...) (MONK, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 11 września 2006)

Ochrona dziedzictwa kulturowego Łemków

Gmina Uście Gorlickie podpisała właśnie umowę współpracy z Obec Hervatov i Gromadą Siba na Słowacji.

– To bardzo ważny krok, mający przybliżyć zarówno mieszkańcom tych terenów, jak i turystom łemkowskie korzenie i kulturę – mówi wójt Uścia Gorlickiego Dymitr Rydzanicz. Umowa będzie realizowana jako projekt współfinansowany przez Unię Europejską (Program Interreg III A Polska-Republika Słowacka) i budżet państwa (mikroprojekty Euroregionu Tatry)

Celem współpracy ze Słowakami jest przede wszystkim przybliżenie historii, kultury, architektury i religii regionu pogranicza. Dzięki realizacji programu możliwe będzie wydanie obszernej publikacji, opisującej właśnie te aspekty. (...)

To szczególnie ważne dla Łemków wysiedlonych z Uścia (1945 r.), którzy trafili na Ukrainę i tych, których dosięgła Akcja Wisła (1947 rok) – mieszkający na zachodzie Polski. Nigdy nie powrócili w rodzinne strony.

– Publikacja ta będzie dla nich powrotem do kraju dziedzictwa – dodaje wójt Dymitr Rydzanicz. – Ich dzieciom i wnukom przybliży dziedzictwo kulturowe ich przodków. To bardzo ważne, aby znać prawdziwą historię swego pochodzenia, wiedzieć, jakie losy spotkały Łemków po drugiej wojnie światowej. (KAN, *Gazeta Krakowska*, wkładka *Uście Gorlickie zaprasza jesienią*, 13 września 2006)

Bogactwo tej ziemi

Spośród 237 obiektów szlaku architektury drewnianej w Małopolsce najciekawszą i najliczniejszą grupę stanowią prawdziwe perełki na ziemi gorlickiej. Jeśli popatrzeć na ten region na południe od drogi Grybów – Gorlice – Żmigród to tereny, gdzie mieszkali od XVI wieku Łemkowie – Rusini. Stworzyli wspaniałą kulturę: rzemiosło, sztukę, literaturę. (...) Ziemia gorlicka ma prawdziwe perły w koronie wspaniałych zabytków sztuki cerkiewnej w skali Małopolski. (...) nie ma takiej drugiej krainy w Polsce. (KAN, *Gazeta Krakowska*, wkładka *Uście Gorlickie zaprasza jesienią*, 13 września 2006)

Na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego wpisano kilka kościołów z południowej Małopolski. Cerkiew jak dotąd „nie przeszła" ani jedna.

...No i ten XVI wiek! Czy doprawdy dopiero od tego czasu mieszkali tu Rusini? Bo w źródłach historycznych stoi, że klasztor dominikanów w Żmigrodzie powołano w 1331 r. *„z powodu sąsiedztwa z szyzmatykami, ze względu na ich zbawienie, celem pouczenia w wierze katolickiej"*. ([za:] J. Czajkowski, *Dzieje osadnictwa na Podkarpaciu...* [w:] „Łemkowie w historii i kulturze Karpat", Cz. 1, Sanok 1995, str. 150)

Zabytek odzyska blask

Mieszkańcy Podkarpacia postanowili odbudować cerkiew z 1802 roku w Komańczy, która spłonęła kilka dni temu. Działa już społeczny komitet odbudowy. Pomoc zadeklarowały Lasy Państwowe.

O pomoc w odbudowie zaapelował ordynariusz prawosławnej diecezji przemyskiej i nowosądeckiej arcybiskup Adam. – To była perełka – mówi z żalem. – Spłonął cały dorobek pokoleń: piękny ikonostas, ewangeliarz, szaty liturgiczne.(...)

– Podarujemy drewno na odbudowę. To nasz moralny obowiązek – zadeklarował dyrektor generalny Lasów Państwowych Andrzej Matysiak.(...)

Wpłaty na rzecz odbudowy cerkwi można kierować na konto: Parafia Prawosławna w Komańczy, PBS o/Sanok 97 8642 0002 2001 0033 7832 0001. (*buk, Dziennik. Polska-Europa-Świat*, 21.09.2006)

To chwalebne, że Lasy Państwowe mają poczucie *moralnego obowiązku* darowania drewna z lasów państwowych.

Arcybiskup Jeremiasz poświęcił krzyż na cerkwi

Uroczystość odbyła się w sobotę na placu budowy cerkwi prawosławnej u zbiegu ulic Zygmunta Starego i Starzyńskiego (w Szczecinie – red. „B"). przyszło kilkuset parafian oraz duchowni.

Podczas specjalnego, ponadgodzinnego nabożeństwa arcybiskup wrocławsko-szczeciński Jeremiasz najpierw poświęcił wodę.

– W cerkwi to tzw. małe poswięcenie wody, którą potem święci się wszystko, co piękne i dobre – wyjaśnia proboszcz parafii prawosławnej ks. Paweł Stefanowski.

Następnie arcybiskup wziął kociołek z poświęconą wodą i po rusztowaniach, razem z innymi duchownymi, wspiął się na cerkiewną kopułę. Tam poświęcił czterometrowy krzyż.

– Dziękuję wszystkim, którzy budują tą świątynię, rusztowania są bardzo solidne – powiedział z ulgą arcybiskup, gdy stanął już pewnie na ziemi. I dodał poważnie: – Cerkiew powstaje z czystego serca, oddania Bogu, miłości. Tu widzę tyle przyjaznej atmosfery dla tej budowy, wśród ludzi, u władz miasta i w mediach. A skoro tak jest, to znaczy, że wszystkie te osoby chcą stanąć przed Bogiem z czystym sercem.

Wierni mieli często łzy w oczach. – Teraz, jak już błyszczy kopuła, jak stoi krzyż, to w nas wielka radość – mówi jeden z parafian Krzysztof Karasiuk. – Już coraz bli-

żej chwili, gdy będzie można się tu modlić. Jeszcze tylko okna, jeszcze coś do środka i już będą nabożeństwa.

– Jak pieniądze będą – tonuje swoich parafian proboszcz. – Na razie jesteśmy nawet nie w trzech czwartch zaawansowania robót. Ale w tym roku jeszcze zamontujemy okna w kopule, z resztą prac poczekamy do wiosny. (Marcin Górka, *Gazeta Wyborcza*, Szczecin, 30 października 2006)

Non omnis moriar

Prawosławni uroczyście świętują pamięć wszystkich zmarłych dwa razy do roku – w Dzień Wszystkich Świętych oraz w Niedzielę Przewodnią tydzień po Wielkanocy. (SOB)

Cmentarz prawosławny w Zdyni. Fot. Ludwik Kostus (*Gazeta Krakowska*, wkładka *gdy żegnamy bliskich*, 31 X-1 XI 2006)

Prawosławni czczą pamięć wszystkich zmarłych w Niedzielę Przewodnią, w *Dmytryiwską Sobotę* (sobota przed dniem Św. Dymitra – 8 listopada) i jeszcze kilka razy w roku.

XIV Łemkowska Twórcza Jesień

Pamięci twórców łemkowskiej kultury

Impreza była poświęcona 210. rocznicy urodzenia bp. Tomy Polańskiego z Bartnego i 90. rocznicy śmierci poety Michała Nesteraka (1894-1916). Organizacją z ramienia Stowarzyszenia Łemków zajął się Andrzej Kopcza z Wrocławia oraz członkowie Stowarzyszenia „Ruska Bursa" w Gorlicach.

W Bartnem w świetlicy wiejskiej w godzinach wieczornych zebrani wysłuchali wspomnienia o biskupie Tomie Polańskim z Bartnego, wielce zasłużonego dla rozwoju kultury łemkowskiej. Odbyło się spotkanie twórców z Polski, Słowacji i Ukrainy.

W Małopolskiej Galerii Sztuki „Dwór Karwacjanów" w Gorlicach natomiast odbyło się kolejne spotkanie twórców z widzami i zaproszonymi gośćmi. (...)

W dłuższym wystąpieniu prof. Zbigniew Siatkowski omówił twórczość literacką Łemków ze szczególnym uwzględnieniem twórczości poetyckiej powysiedleńczej (...) Stwierdził, że dzięki literaturze mały naród i rozproszony jak naród łemkowski ma szanse przetrwania. Całe swe wystąpienie poprowadził z humorem, za co dostał rzęsiste brawa. Z duzym uznaniem ocenił twórczość przekładu na język łemkowski z innych języków słowiańskich Piotra Trochanowskiego.

Życie spowodowało, że poproszono go o ocenę poezji łemkowskiej i na początku Łemkowskich Jesieni bywał i pisał m.in. na prośbę Władysława Grabana w „Zahorodzie" ukazującej się w Muzeum Łemkowskim w Zyndranowej.

Swoje utwory odczytali: poeta z Ukrainy (Tarnopol) Roman Warchoł, (Ołena Duć-Fajfer, Paweł Korobczak, Paweł Ksenycz, Oksana Graban i Petro Murianka /te nazwiska chyba w „Krakowskiej" „wcięło", bo jeden poeta chyba nie „odczytali" – red. „B"/).

Piotr Trochanowski z grupą Młodzieżowego Teatru „Terka" z Krynicy przedstawił obrazki sceniczne „Słońce wschodzi i zachodzi", które dotyczyły wątków rusińskich w historii Polski.

Na zakończenie uroczystości Lidia Kocur podała wyniki konkursu plastycznego dla dzieci. Pierwszą nagrodę otrzymała Olga Wasula ze Szkoły Podstawowej w Uściu Gorlickim, a Petro Duć nagrodę w dziedzinie fotografii.

Odznaczono też nauczycieli języka łemkowskiego: ks. Romana Dubeca (Rozdziele), ks. Piotra Pupczyka (Krynica), ks. Andrzeja Grycza (Kunkowa), Piotra Trochanowskiego, Mirosławę Chomiak (I LO Gorlice), Mirosławę Dubec (Gorlice), Danutę Dziubynę (Gładyszów), Ołenę Duć-Fajfer (UJ, AP Kraków), Tomasza Kwokę (AP w Krakowie – uczy gramatyki języka łemkowskiego. (...) (Marian Janiga, *Gazeta Krakowska*. Gorlice, 27 października 2006)

Kapliczki ogrodzone

Kapliczki, krzyże przydrożne są wyznacznikami religijności. Łemkowie słynęli z niej. Dzisiaj Łemków nie ma w terenach, które zamieszkiwali u źródeł Wisłoki. Pamięć i Nikiforach, Dymitrach umarła, a o ich śladach świadczą resztki zdziczałych sadów, bo fundamenty po chyżach dawno zarosły chaszczami. Zostały po Łemkach kapliczki zdewastowane przez wędrowców, bardzo niegdyś liczne, dzis są ich resztki, obrabowane z ikon, wizerunków Chrystusa.

W nadleśnictwie Gorlice zadbał o kapliczki nadleśniczy Leon Jagoda. Radocyna to jego ulubione miejsce na ziemi, moje zresztą również. (...)

Przez Czarne aż do Radocyny zostało żerdziami ogrodzonych chyba z dziesięć kapliczek. Ładnie się prezentują w otoczeniu już przez nikogo zadeptywanym, a zwłaszcza podczas wypasu owiec i bydła. (...) (E, *Gazeta Krakowska*. Gorlice, 31 października 2006)

Общество Русинів вернуло собі свій будинок

(...) Бойовати было за што: будова (Общества Александра Духновича в Ужгороді – ред. „Б") зо зачатку 30-ых років 20. сторочя збудована за пінязі чехословеньской влады і народной збіркы мать выше 40 комнат і 757 м². Аж до минулого року міська рада по частях вертала тот маєток русинам. (...)

Одтеперь, як приобіцяв Валерій Падяк (новий ведучий Общества А.Д. – ред „Б"), будинок Русинів буде жыти по новому. Ту орґанізують роботу дітьского хореоґрафічного штудія, кружка молодого працовника на компютері, буде ту діяти недільна руськa школа, велику салу засідань Русины доволят ужывати і іншым національно-культурным обществам в Ужгороді. *Бо вшыткы мы, што любиме родный край і желаме му добро, маєме жыти в злагоді, помагати еден другому* – повів В. Падяк. (НУ, *Народны Новинкы*, 25.102006)

Komentarze: pt

Руска Бурса вчыт

Кінцьом літа і в осени проведено в Рускій Бурсі цикль выкладів, занять. І так:

25 серпня седенткы лемківской/русиньской філології Інституту Росийской Філології при Педагогічній Академії в Кракові, Олена Дуць, Варвара Дуць і Настка Вільчакєвіч представили зобраным выклад на тему *Лемківскы родинны звычаі*.

24 вересня од тых же прелегенток бурсакы выслухали доповіди о лемківскых дорочных звычаях.

*

1 жолтня зобраны в Рускій Бурсі мали можливіст выслухати (ай видіти і чути) выкладу зведеного до узшой темы: *Смерт і похорон в лемківскых звычаях і обрядовости*. Представила го на основі пред роком написаной магістерскої працы Марта Грабан. Зобрала она медже найстаршыма Лемками богатий материял. Ту вказала го, обшырні ілюстрований од візуальной і фонічной страны.

*

28 жолтня проведено варштаты посвячены графіці, а докладні лінорытовій техніці і можливостям єй выкорыстаня в представляню лемківской архітектуры. Стрічу вели Михал, Лідия і Анна Коцур.

Стріча мала отворений характер, взяли в ній участ діти з основных шкіл в Ґорлицях і Устю Рускым (Ґорлицкым), але тіж дорослы.

Варштаты розпочала Лідия Коцур короткым вступом на тему форм ґрафікы. Пак зазнаємила зобраных зо способом выконаня лінорыту, базуючы на презентациі родинных пластычных прац. Потім участникы під веденьом інструкторів приступили до практычных занять. Кажда особа пришыкувала олувком шкіц працы на рысунковым бльоку та підкріслила фарбами контуры намалюваного образка смотрячы під сьвітло, так пришыкувана праца была одвзірцювана на одворотній стороні карткы. Цілю такых діянь было отриманя ефекту т.зв. „дзеркального одбитя", понеже одбитий образ є дзеркальном східністю мотыву вырізбленого в матрыци. Пак образок за помочом калькы был нанесений на плытку вытяту з лінолеум. Потім участникы, хоснуючы долотка, приступили до різбліня працы.

На тым етапі закінчено першу част варштатів, котры ведены были під музыку лемківскых ансамблів „Кычера", „Серенча" і „Лемко-Тавер".

Організаторе плянуют другу част, запевнюючы конечны материялы і почастунок. Працы будут запрезентуваны на поварштатовій выставі, предсавлены на наступній імпрезі організуваній в Рускій Бурсі. Заітересуваных запрашаме до участи.

Цикль выкладів і варшататы зреалізувано завдякы дотациі Міністерства Внутрішніх Справ і Адміністрациі.

ОРИНА КОЦУР, текст і знимкы

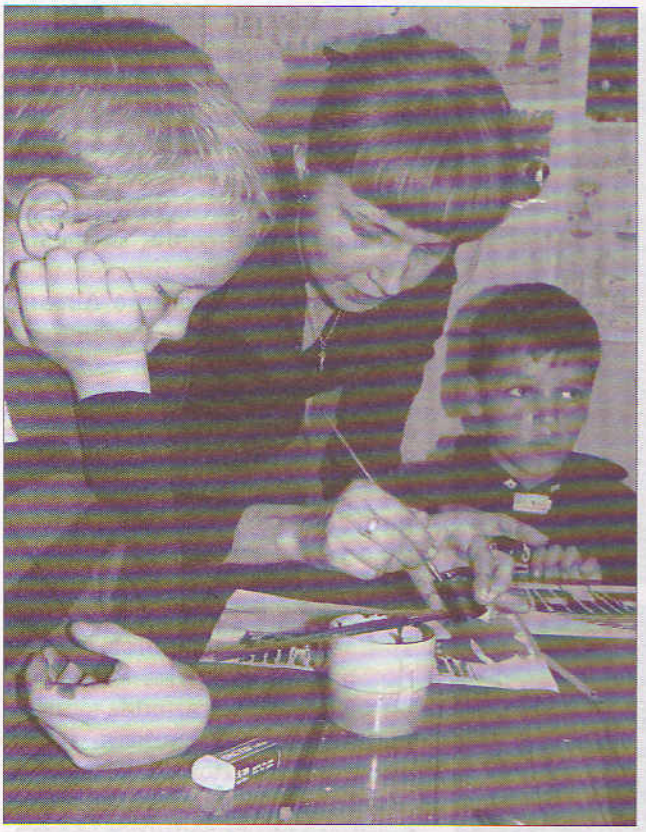

Анна Коцур вчыт штукы лінорыту молодшых.

Анна Коцур і Шефан Телеп лавреатами XXII Ґорлицкого Сальону

В нашым часописі поміщаме все відомости тычучы ся двох минулых місяци, в однесіню до даного актуального числа. Та на тот раз (хоц може не першыраз) зламлеме тот принцип. Зо взгляду на сусідство материялу з попередньой стороны, де презентує ся діяльніст родины Коцурів з Ґорлиц.

Тілко што дішла нас відоміст, же 2 грудня т.р. в Малопольскій Ґалериі Штукы Двір Карвацияніов в Ґорлицях одбыл ся вернісаж – презентация творчости ґорлицкого пластычного середовиска одходячого рока – XXII Ґорлицкій Сальон, на котрым то серед пятьох лем лавреатів (з обшырі пластыкы і фотоґрафіі) нашло ся двоє з нашого лемківского роду. Гоноровыма выріжнінями нагороджены остали: Анна Коцур – за зостав лінорытів і Штефан Телеп – за зостав малярскых прац.

Як пришло ся нам спохватити з остатніх років, Ґорлицкій Сальон тішыт ся на творчым просторі Малопольщы дост шывным признаньом, тым самым нагороды ту здобываны мают окріслений престіж. Остає лем ґратулювати нашым Лавреатам і жычыти ім легкой рукы на творчым поли. (пт)

Лемківскій Єрусалим

Під таком назвом несе ся шеста медженародна малярска выставка, презентация якой одбыла ся 10 жолтня 2006 рока в Ґалериі на Главній улици 44 в Пряшові. Выставку отворил академічний маляр Іван Шафранко, якій привитал кураторку выставкы Наталію Гладик, малярку – Лемкыню з Польщы і вшыткых участників выставкы. Повіл, же каждий образ вызначує ся чымси орґінальным, власным рукописом маляря, што приближує його виджыня сьвіта.

„Край Лемків находит ся медже спілекзистенцийом двох великых культур – візантийского Сходу і латиньского Заходу. Днес тота екзистенция прявлят ся як во фізычным, так і духовным навертаню і паломництві Лемків, розсіяных по цілым сьвіті в рамках Акциі Вісла. Ціль нашой роботы – то є дошліджыня і інтеграция средовиска творців, звязаных з Лемковином, а тыж маніфестация реґіональной тотожности, а враз з тым культурной, так важной цінности." – высловила ся на марґо выставкы єй куратorка Наталія Гладик.

Она ся тыж презентувала зо своіма творами, окрем такых малярів, як: М. Барабаш, П. Біров, С. Петлюк, М. Вайда і інчы. Враз ся представило двадцет єден авторів з Польщы, Украіны, Угрів, Румуніі. Медже авторами были і Русины зо Словациі – Михал Бицко і Іван Шафранко. Выставка буде презентувана до 8 листопада того рока, а має што повісти, головні молодій ґенерациі актуальныма мотывами, але і модерным способом намалюваной артистами приниманой нима дійсности.

М.М. (за „Народныма Новинками" з 25.10.2006)

Штефан Телеп зо своіма образами. Фото: П. Басальґа

ІВАН ДЗЯДИК

Ювілей „Кычеры,” або „Там на Лемковині”

Лемківскій Ансамбль Пісні і Танця „Кычера” покликаний до жытя в 1991 році недавно, бо 1 жолтня 2006 р. святкувал ювілей 15-літя свого діяня. Його творцьом і артистычным керівником од початку єст Юрий Стариньскій, а членами ансамблю молоды лемківскы дівчата і хлопці з Ліґниці та ближшых і дальшых околиц.

Про історию і трудны початкы його діяня мож бы дуже написати, але найбільше бы оповіл його творец Ю. Стариньскій. Ту лем кус спомнеме о тым.

Своє возникніня „Кычера” кус завдячат „Лемковині”, котра завісила діяльніст і втовды західня єй група з Ю. Стариньскым постановила дальше провадити занятя і так народил ся новий ансамбль „Кычера”. Ансамбль, хоц был в трудных обставинах, постановил діяти сам, не озераючы ся на Стоваришыня Лемків, ани на Объєднаня Лемків. Бракувало пінязи на строі та інчы выдаткы, але помаленькы „Кычера” ставала шторазміцнійше на ногах і была шторазбільше знана в Польщи і за границьом. З часом ансамбль при выдатній помочы власти м. Ліґниця придбал собі свою садыбу в будинку давной школы. І так нашли ся поміщыня на пробы, строі, бібліотеку і музейны експонаты.

Ансамбль пропаґує лемківскій фолькльор з ріжных околиц Лемковины. Репертуар „Кычеры” єст барз богатий і ріжнородний, од представлінь (весіля, федоры) по шыроку ґаму сьпіванок і танців. Члены ансамблю выступують в орґінальным лемківскым одіню репрезентуючым такой цілу Лемковину, од Команчы по Креницю. Корыстают тіж зо строів з околиц Бардийова та Свидника.

Свій проґрам презентували на фестівалях в Болгариі, Мексику, Румуніі, Франциі, Німеччыні, Портуґаліі, давній Югославіі, Чехах, Італіі, Уграх, Кытаю! недавно вернули з Індиі! З причыны орґанізаторів не дішло в серпни до выізду ансамблю на фестіваль в Єгыпті.

За своі концерты „Кычера" была дуже раз нагороджувана на преглядах і фестівалях в краю і за границьом. За ціліст свойой діяльности угонорування была медже інчыма Нагородом ім. Оскара Кольберґа.

Ансамбль єст орґанізатором одбываючоко ся што рока в Ліґници Медженародного Фестівалю Народных і Етнічных Меншын „Під Кычером", на котрий приізджают ансамблі з ріжных закутків сьвіта. По такым фестівали „Кычера" достає запрошыня на концерты до далекого, часто, краю.

15 років то для „Кычеры" велькій крок в осягнінях, од малых концертів для лемківского середовиска по участ в фестівалях в близшых і далекых державах. Колиси Ю. Стариньскій повіл: — Треба нам выйти з того лемківского ґетта. І так ся стало. Гнеска „Кычера" дає концерты в векшости для нелемківского середовиска в краю і за границьом. А было іх близко пятсто в двадцетьох краях. През тоты рокы через ансамбль перевинуло ся близко 400 осіб.

Завершыньом дотеперішньой діяльности „Кычеры" было видовиско *Там на Лемковині* і то не на провінциональній сцені, але во Вроцлавскій Опері. Розмах той нештоденной імпрезы было видно на каждым кроці. До Вроцлавя приіхало пару соток гости – давны члены та особы заслужены для ансамблю та представителе власти ріжного ща-

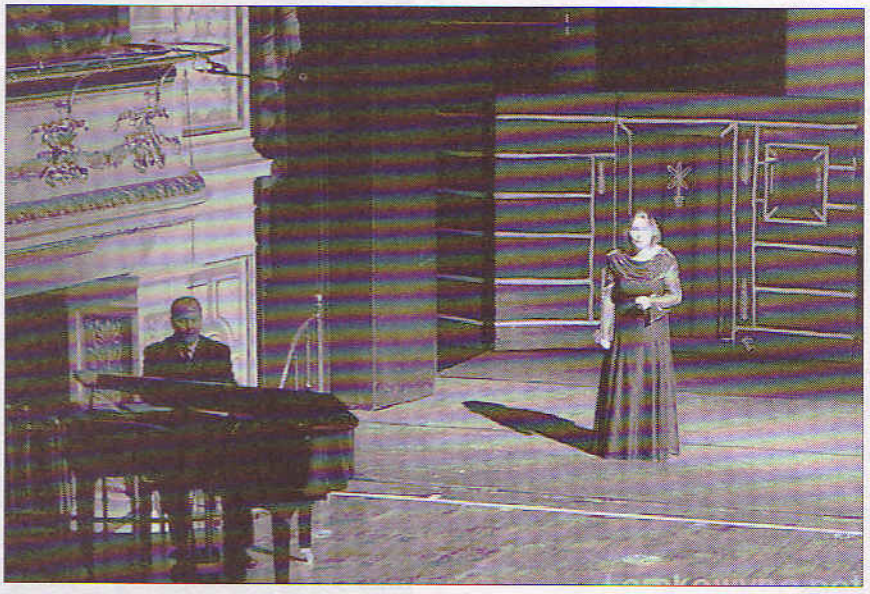

бля. Были тіж Лемкы з Канады і Зъєднаных Станів Америкы. Стрітил єм колежанку зо шкільных років, што тепер жыє в Канаді.

В недільне пополудне 1 жолтня Вроцлавска Опера перший раз в історії была лемківска. Всяди было чути лемківску бесіду, експонувано лемківскы фотоґрафії, літературу і плякаты. При нагоді зорґанізувано збірку гроши на одбудову спаленой церкви в Команчы.

На сцені „Кычера" дала концерт, котрий был переглядом дотеперішніх проґрамів. Велькы оплескы зобрала тіж Кычерка та ліричка сьпівачка Юлія Дошна. Зо сьпіваном поезийом выступила Аґнєшка Коробчак і Дорота Лаґудка. Барз важным пунктом проґраму был выступ сьпівачкы (меццосопран) Богумілы Тарасєвіч. Был тіж знаний пшемківскій ансамбль „Окмел" і лемківска капеля Думка, в котрій грают бывшы музыканты „Кычеры". З Лемковины приіхал фольковий ансамбль „Серенча", а з ним Даміан Трохановскій, котрий чытал вершы свого няня – Петра Мурянкы. Ціліст концерту была повязана вказуваныма на велькым екрані образами Акциі „Вісла" та інчыма ґрафічныма мотывами. Представлений през колектыв „Кычеры" фраґмент лемківского весіля кінчыт ся тыма траґічныма подіями.

По концерті были лем ґратуляциі, жычыня і квіткы кєруваны до Юрия Стариньского – кєрівника ансамблю. А было іх барз дуже – од представители урядів, ріжных орґанізаций, по приватны особы. Были серед них ґратуляциі од президента Ліґниці Тадеуша Кшаковского і ведучого Стоваришыня Лемків – Андрия Копчы.

Знимкы: Петро Клинковскій

Антологія XIV Лемківской Творчой Осени

В минулости, за нянів іщы, а кому уж – за дідів нашых, осін вписувала ся в жытя слотами, гмлами, вітрами, паскудом-непогодом. Гей бывали і товды, як і днес бывают, осени погідны, теплы, же чугу мож было на клинци лишыти і до Введенія самого сьвітом ся тішыти. Та векшістю, попри радости, або нерадости зо зобраных плодів – „кєрмешова" осін зводила ся акуратні під стріху, а кєд уж в поли, та під чугу, рідко зо спостеріганьом красоты кольорів, в якы облікала ся земличка, жебы о час даякій, час писаний... розоблечы ся і голым, чорным конарьом во гмлах вісіти.

Для творців, для поетів осін є Осіню. Осін – найкрасша пора для духа. Осін – одходяча красота кольорів, осін одлітуючых птахів, клянґор іх проятий посеред холодніючой тишыны, безконечна даль, безконечний смуток... Для поеты гмла то тіж поезия, чорны безлистны конарі, як штырбель жытя чловечого, як нескінченіст доріг...

Тогорічна Лемківска Творча Осін, чтырнадцета уж, погідна была ясном хвильом неба і погідна в серцях нашых. Мы, стары і сталы бывальці Осени, стары стажом, немолоды віком, тішыли ся сьвіжістю творчых пізринь і автентычном молодістю творців. Од шувного часу – так ся мі видит, так ся мі здає – Осін не проявила ся так дозріло і ріжносторонньо плодами, передовшыткым же спомненом автентычном молодістю.

Повело ся першыраз прикликати на Осін знаменитого Лемка–поету середнього покоління, родженого і проживаючого в Україні Романа Вархола. Понеже перший ден Осени проходил в Бортным, не погорділ присісти ґу творчому столу в рідным селі нестор посеред нас, Теодор Кузяк. Зза хырбета Бескіда, з Пряшівщыны пришли – тіж першыраз – молодий роками і творчым пізриньом Валерій Купка і молодіцька, не лем як на творцю, Алена Блыхова. Зо земель остатнього выгнаня прибыли добрі уж знаны на творчых картах нашого часопису, Павел Коробчак і Павел Ксенич, оба дыхаючы молодістю, але оба цілком інакше. Пришли одтамале очывидні зо „старым" творцьом, драматургом Андрийом Копчом. Першыраз присіла ґу *тому* столу, наймолодша під лемківскым Пеґазом, лем 17-літня Оксана Грабан. Дополнити помогли стіл „одвічні" при ним засідаючы – Олена Дуць-Файфер і Петро Мурянка. Та ци не найполнійше дополнил го Професор Збіґнєв Сятковскій, чловек „з боку", але преці высокого місця, кєд ходит о знаєміст лемківского писаного слова. (м)

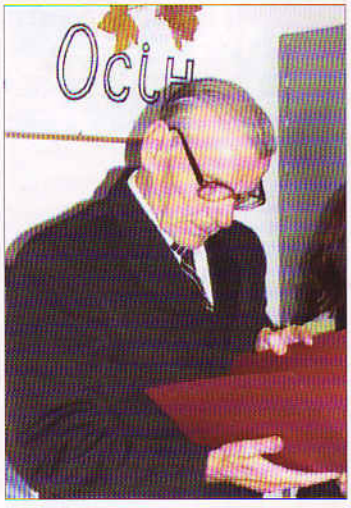

ТЕОДОР КУЗЯК

Річник 1926. Бортнян з роду і залюбуваня. Маляр і писменник, чудовий реєстратор лемківской минулости і днешньости, приявний на друкуваных сторонах уж без мала піл столітя. Творы його поміщаны были в „Карпатскій Руси", на „Лемківскій Сторінці" „Нашого Слова", „Голосі Ватры", „Бесіді", „Антифоні". Накладом выдавництва „Наша Загорода" вышли дві збіркы оповідань Кузяка – *Давно то были часы* (1999) і *Догасаюча ватра* (2001).

Ерудита

Декотры люде хотят знаємым и сусідам задемонструвати, якы то они просвічены и як дуже чытают. То купуют дуже книжок в гардій оправі, якы на поличках в кімнаті барз ладні ся презентуют, но и додают „сплендору", хоц часом быват и так, же тоты книжкы нихто не чытат.

З Иваном Качуриком дост рідко ся спотыкаме, але єдного разу, входячы до ваґона, хтоси мя штуркнул в плечы зо словами „Добрий вечыр". Смотрю, є та то Качурик усьміхнений гварит:

— Но што, ідеме?

— Є, іхаме — гварю, — бо дахто бы подумал, же пішком.

Сіли сме, позерам, а в його сітці якыса дост груба книжка завита в папір. Качурик як бы тото зауважыл, певно чекал на то.

— О, видиш! „Одисею" Гомера єм купил. А ты чытал „Одисею"?

— Так по правді, то ніт — одрюк єм. Знам о ній тілко, што з фільму.

— О, то ты братку одстаєш! А я юж „Іліаду" кінчу чытати, и замовил єм сой кількатомову енцикльопедию світовой літературы, но и вшыткых клясиків. По раз другій чытам, жебы хоц пригадувати то або тамто.

— Но а маш на тото час? – Прецін працюєш.

— Та ночами, братку, чытам, бо люблю тримати руку „на пульсі" літературногы жытя. Ты знаш што? — продолжує Качурик — я тепер мешкам коло стациі, то зайд до нас, посідиме, позгадуєме шкільны часы, так давно сме ся не віділи, а и Ганя ся втішыт.

Дал єм ся намовити.

Ганя направду ся втішыла, бо сердечні мя привитала, потім штоси з Иваном пошептали.

— Выбач — гварит Иван, — я мушу на хвилинку выскочыти.

Вділ плащ и скоро вышол. „Напевно по дашто міцнійше" – подумал єм.

Зостал єм сам в покою, бо Ганя был в кухни и штоси рыхтувала. Встал єм з кресла и підышол до полиці, на котрій красувал ся гардий збір ріжных книжок. Взял в рукы Іліаду, презерам, смотрю, а ту медже картками сут дві пятсоткы – банкноты, так званы брудасы. Положыл єм Іліаду на своє місце, потім входжу до кухні і звідую ся Гані:

— А чом вы грошы тримате в книжках?

— Повім ти, але в секреті. Де бы-м не сховала, тот гад всяди найде, коли му бракне на горілку. А як вложу до книжкы, то мам святий спокій.

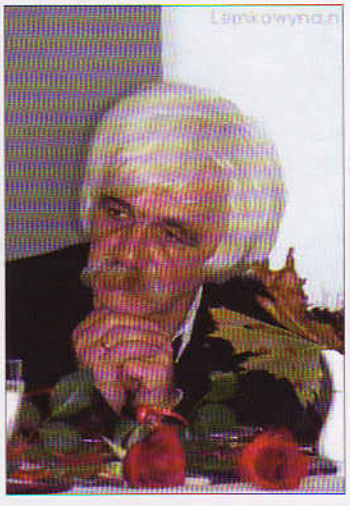

ПЕТРО МУРЯНКА

Річник 1947. Вродил ся в Пархові на Землях Західніх. Дебютувал на „Лемківскій Сторінці" в 1971 році. Авторско выдал штырі збіркы поезиі, а тіж лемківскій буквар *А я знам азбуку*. Опрацувал дві антолоґіі і лемківску част в русиньскій антолоґіі. Од 1989 р. редактор „Бесіды", од 1993 альманаху „Лемківскій Календар" /„Лемківскій Річник", пару років редактор „Антифона". Вершы, проза і публицистыка Мурянкы поміщана была в парудесятьох ріжномовных часописах і книжках.

Зацма

Серцьом люб....

Виділо ся мі
же так єм кохал
же так хтіл єм добрі
а вшытко жлі єм зробил

І зганял не буду на долю
хоц меньше бы може боліло
Як болит

Кренциа, 13 грудня 2004

Ніч

Втих сьвірщ
може ся страпил
а може ся му волосан
поторгала
од тилезного цугликаня
по кінцьох струн

Часом ся озве іщы
сусідів псик
Погавкат – погавкат
одправит свою панщыну
і втихне тіж

Гнетка ся збудят
птахы
Шторазсьмільше і сьмільше
зачнут свою пісьнь-молитву
стаючому дню

Вшыткому час свій
і нрав

Лем компутер
безустанно-рівномірно
шумит
як компутер

30 мая 2005

Імпресиі з дітиньства

Хоц за облачком яр
хоц зеленіє мій ясеник
а при коренях його од Гір
з плеском потічок тече

я гын – на чмельскых Луках
над каламутном смутном водом
в осени
компери печу

І все частійше і частійше
тот образ ґу мі приходит
і каламутна счыщат ся вода
і як дітина ся в ним тішу

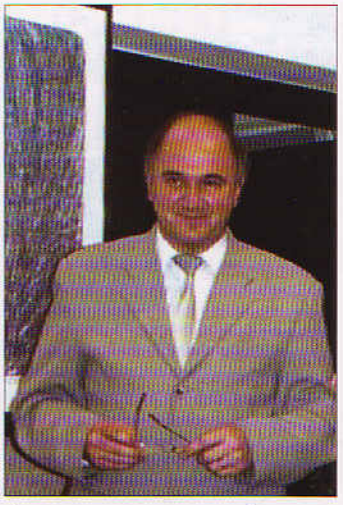

АНДРИЙ КОПЧА

Річник 1954. Вродил ся в Хобьєні на Землях Західніх. Абсольвент Вроцлавского Університету і Выжшой Школы Фільмовой в Лодзі. Як драматурґ заістніл кінцьом 80. років творами *Одтяте коріня*, *Остатня година*, *Малювати, малювати*. Автор сценария і режысер першого лемківского фабулярного фільму *Акция „Вісла”*. Занимат ся тіж публіцистыком. Од 1989 рока ведучий Стоваришыня Лемків, за єдну каденцию ведучий Сьвітовой Рады Русинів.

Інтерес

(Сценічний жарт, выімок)

ІЦКО: Як ся мате, пані ґаздыньо?
ҐАЗДЫНЯ: А, мам ся, Іцку, мам.
ІЦКО: Як я ся тішу, же я вас виджу.
ҐАЗДЫНЯ: Я тіж!
ІЦКО: (до себе) Ой, штоси ся мі видит, же ґаздыня гнеска не в гуморі, то ліпше буде не прібувати робити з ньом інтересу. (голосно) Виджу, же сте заняты... Піду уж...
ҐАЗДЫНЯ: А підеш, певно, же підеш, але найперше побесідуєме о курятах, котры єс мі продал два тызні тому.
ІЦКО: А што? Поздыхали?
ҐАЗДЫНЯ: А Боже хорони – вшыткы ся ховают.
ІЦКО: А може хворіют? Тфу, на пса врокы!
ҐАЗДЫНЯ: Тіж ні. Вшыткы здоровы.
ІЦКО: Коли так, то не знам о што ся вам роз-Ходит, пані ґаздыньо.
ҐАЗДЫНЯ: Не знаш?
ІЦКО (крутячы головом): Ні, як ту стою.
ҐАЗДЫНЯ: Не роб зо себе бортака злодію єден.
ІЦКО: О, за перепрошыньом, нич єм вам не вкрал!
ҐАЗДЫНЯ: Ішы бы того бракувало!
ІЦКО: То чого называте мене злодійом?
ҐАЗДЫНЯ: Бос-с мене оциґанил, чорте єден! Самы куркы єм вам продал, самы куркы, пані ґаздыньо. А потім ся вказало, же то не были куркы лем когутикы.

РОМАН ВАРХОЛ

Річник 1956. Вродил ся в Нагірянці коло Чорткова на Україні. Родове коріня выводит ся зо Завадкы Рыманівской. Абсольвент Львівского Університету. Більшістю пише по україньскы, але і по лемківскы, а тоты його вершы – як пише Р. Кудлик – *можливо найвизначальніші у його творчості.* Выдал уж двадцет єден збірок поезиі... І аж на тій Осени, так направду, заістніл в рідным краю. І з того великого одкрытя барз, а барз тішыме ся вшыткы.

З книгы „Вівтар Бескидів”

***

Над гробом Параскы-теты
склонил ся сухый цьвіток...
Боже, як час тот летит,
крутит шалено сьвітом!

...Для ня зберала на меджі
смачны орішкы лісковы.
А гнес на цмонтарі лежыт
і смотрит сны барвінковы.

Не дбат о курку і кота –
лишыла іх добрым людом...
Коло райского плота
чекат Страшного суду.

З книгы „Чардаш”

***

...І знов споминам свою матір
(юж давно єй на сьвіті ниє).
Скапують слезы з оч на папір –
на папір білый, як лелия.

Мамина весна квитла в горах,
а соньце зашло на Поділю.
Єй душа жыє в лісах-борах, –
як Дунай, тиха, і неділя.

Я веце не мам сил сьпівати,
бо болят струны моім гуслям...
Лем єдну пісню нам – Карпаты.
Як вітор, моі вершы гучат.

З книгы „Кирилиця Карпат”

***

Даколи приду до Дунаю,
як роса і як слеза чыстий,
на фалі серце моє шмарю,
і буде серце моє плысти
через лісы зелены,
через горы высокы
до милой, до премиленой,
до Лемковины яснookой.

Даколи приду до Дунаю,
на дунайовий берег сяду
і буду сьпівал пташкам в раю;
полетят пісні і коляды
через лісы зелены,
через горы высокы
до милой, до премиленой,
до Лемковины яснookой.

Даколи приду до Дунаю
і вшыткы вершы фалям оддам,
як злото оддал пан шугаям, —
най дунайова несе вода
через лісы зелены,
через горы высокы
до милой, до премиленой,
до Лемковины яснookой.

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

Річник 1960. Вродила ся в Уданіні на Західніх Землях. Абсольвентка трьох факультетів Ягайлоньского Університету. Передова сила гуманістычных наук днешньой Лемковины. Выдала монументальну працу *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* (Kraków 2001), обшырну антологію лемківской повыселенчой літературы *Ци то лем туга, ци надія* (СЛ, Ліґниця 2002), має участ в вельох інчых выданях. Поезию творит принагідно. Але не обоятно.

***

Коли іщы раз
сплетут ся нашы долоні
набырміє теплом
ярня втіха

і кєра остане уж зо заду
буде тиша
так глубока
як початок жытя
і конец крику
Тот ден стати ся мусит
Так як вшытко
про што віра
кличе
і надія проникат

***

Звідай ся мене
Яком дорогом дійти до себе
— то не одповім
Звідай ся сонця
Ківко проміня тратит даремно
— то не одповіст
Звідай ся дощу
ци знає вмыти слезы солены
— то не одповіст
Звідай ся себе
ци знаєш жытя
— и си одповідж

***

Без прикладу
свобідным здаєш ся
быти
Неє колиси і деси
єст всяди і все
А місяц ци сонце
без пожытку
гын вісят
бо і они
непридатны ґу дорозі
Звідувати ся не мусиш
і нич знати
навет хотіти

І быти не мусиш
Свобідний в небытю

***

Сыпле ся
і сыпле
жменями не позбераш
міром не обыймеш
і іщы мало

Комуси
треба дати
жебы зас мож было
приняти зо щырым лицьом
як колиси

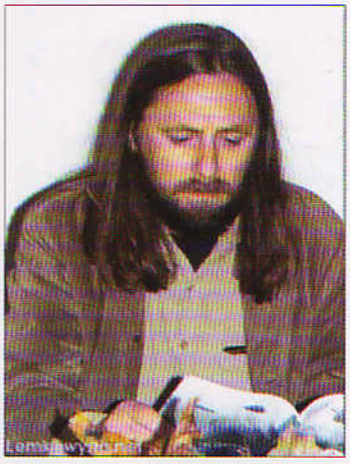

ВАЛЕРІЙ КУПКА

Річник 1962. Вродил ся в Зеленым Гаю на Украіні. Од 1978 рока жыє на Словациі. Є науковым працівником Пряшівского Університету, выкладат теорію літературы та історію руской літературы, філософію, штуку, фільм. Выдал пят збірок поезиі. Пише по словацкы, росийскы і русиньскы. Тлумачыт літературу росийску і украіньску (Ґ. Айґі, Ільф і Петров, А. Ґольдштайн; тлумачыл тіж нагородженого в нас недавно Ю. Андруховича)

***

пес грызе свій властный хвіст
і хоче вернути
ручкы годинок назад
але там є пустота
і сердце стихло
як кебы уж вшытко было повіджене
як кебы вшыткы вшыткым пребачіли
як кебы смерть по жывоті а жывот по смерті
як кебы...
а не можеш ся надыхнути

***

легшы як дым
суть лем крыла
та-й то лем
день перед смертьов

***

голос
ганебно прибитый на криж
оплакав свої сны
о прекраснім співаню

божий луч ізышов на землю
жебы розвеселив стромы
зогнуты в задуманю

раз ся будуть діти родити
як дорослы
а їх яркы ся розбігнуть
до дітинства
аж ку берегам проклятой рікы
де знова росквитнуть ружы

***

і осінь ся змінить
на білы крыла
з неба ся посыплють ангелы
як зо строму осирочене листя
і сядеме собі
тихо
і станеме
тихо
а там
деська далеко в полі
ангелы ангелам звяжуть рукы

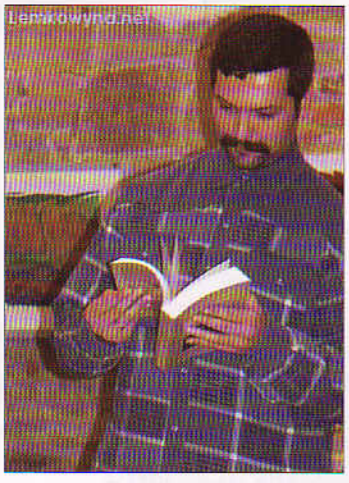

ПАВЕЛ КОРОБЧАК

Річник 1975. Вродил ся во Вроцлаві в навпіл лемківскій родині (отец по роді з Баниці, ґрибівской). Студиював філософію на Вроцлавскым Університеті, де ся докторизувал, де тіж і остал науково працувати. Як творец слова, публикувал в часописах „Загорода" і „Бесіда". Нашол ся тіж серед выбраных в антоло ґії лемківской повыселенчой літературы *Ци то лем туга, ци надія.*

Голод
(Зо сериі „Волоковыско")

Та штож пораджу на то – я – же ся мій „пра" гночы снят: не на Убочы, лем моіх дідів ідячы. Страх.

А потім? Кус по куску: пе-ре-ЖЫ-вал: што думал? Ци добрі спал? З яком пошаном умершых знал!

Зъіл юж сына другого – кров з кырви, мясо з мяса. Спопід зморщеных обырви, спопід похыленой твари оком окрутным: на мене пізрил, правнука.

А в оку блещали:
– недоіджений мяса кавал;
– любов превелика;
– дума;
– божий страх;
Што дал, то взял.

Кров в моіх жылах і на яслах кров. В грубыні гір, в потоків шалі, де моі „пра" сам себе мордували. Сам мене мордували. Єден другого.

Стоял.
Небеса гырміли.
Сьміял ся.

А мі ся „пра" мій гночы снят. З тремтіньом любови дітхніня його познам. Кєд гмру. Мясо з його мяса, кров з його кырви.

О двох поезиях (выімкы)

***

Не треба нам смутку і жалю веце, як уж было – по што смутком гварити.

***

Сьпів є поетычний, а прецін в нашым сьпіваню неє непотрібного, смутного патосу. Ци не старчыт нам сьпівніст дідовой мовы?

***

Кажме поезиі респектувати спосіб, в якій істніє наша бесіда, а вызбуде ся она слабости терпліня. – Радіст гваріня вкаже нам правдиве місце, з котрого зме – вкаже нам горы, до котрых хце ся вертати. Не горы змучены сірістю смутку, а горы радістні спинаючы ся ґу хмарам – до неба подібны.

ПАВЕЛ КСЕНИЧ

Річник 1977. Вродил ся в Шпротаві на Землях Західніх (родовы корені з Конечной). Абсольвент Вроцлавского Університету (право); студиював тіж на юридичным факультеті Ратизбоньского Університету. Творча вена завела го (через польскы періодикы) на сторінкы лемківскых часописів „Загорода" і „Бесіда". Творы його вміщено тіж а антології *Ци то лем туга, ци надія.*

Тяжко жыти хлопу

Женити ся, ци ся не женити? Або інакше, з кым ся женити? Бо не знам, ци знате Петра. Добрий хлоп з нього. Бабы повідают, же ничого собі. И пити, за дуже не пьє. Но и акуратні Петро хотіл ся женити. Нашол си

дівку. То чого, гарде дівча. Передумал справу. И пішол до няня. Петро то гречний хлопец. А няньо, як няньо. Зачали ся вывідувати, думати, а в кінци йойчати. Повідали потім люде, же то дівка. Але не своя была. Я там не знам. Але Петро остал сам. А знате як то самому хлопу.

Повідают няньо: Иди на Ватру. Буде добрі. Но и пішол Петрусь.

Вступ был кус дорогій. Але нич. Такій сьвіт. Зрештом, дівчат купа. Втішыл ся Петро. Купил си пиво. И взял ся до роботы.

Повідали потім люде, же го тота Ватра змінила. Такій ся якысий зробил. Но нибы дівчата нашол. Але што. Бісідує з таком єдном. Час тратит. А гев ся вказує, же то не своя. Так си приіхала. То оставай здрава, Мала.

Пішол си Петро. Иде. Смотрит!? Та є! Красавиця! Но то давай! И шытко в порядку. Родиче як треба. Села тіж ненайгіршы. Але што. Бісідувати не зна. Шытко розуміє. Може часом треба помальше повідати. Хоче ся вчыти. То ся вчый. Хто ті сперат? Я там єм школу скінчыл. Пішол си Петро.

Буде забава. А Петро то перший танцор в селі. Скаче. Крутит ся. Пороху полно. Мало што видно. Але не для Петра. Він видит шытко. Уж єй дозріл. Уж єй має. Уж не пустит. И што?.. И што робиш? — зьвідує ся она. А ґаздую си — повідат Петро. Мам кус поля. Пару коров. Пацятка. Та то такє. Видите сами.

И повім вам, не спал Петрусь той ночы сам. И шытко было добрі, покля не зачала бісідувати. Не дал Петро рады.

Вернул домів. Замкнул ся в собі. Няньо смотрити не можут. Повідают: Іхай в горы. Буде добрі. Но и поіхал Петро. Повідали потім люде, же го тоты горы змінили. Такій ся якысий зробил. Бо то знате. Чловек іде в горы. Рідна земля. Зелены Карпаты. А гын што? А гын паробок на парібку. Деси си якысу нашол. Але му повіла, же ґаздыньом то она не буде. Видите, якы бабы! Робити ся ім не хоче.

Рокы летят. А Петро си жыє. Помалы. На Ватру уж не іздит. В горы тіж ні. На забаву піде, часом. Частійше до корчмы. Люде повідают, же ся полюбили з погариком. Але шыткы розуміют. Нихто злого слова не повіст. Петро добрий хлоп. Лем тяжко. Тяжко жыти хлопу. Та и треба си кус выпити. Часом. Гнескы тіж ся зыйдут. Хлопи. Котрым тяжко. Выпьют си кус. И буде ім лекше. Лем няньо, дома, часом си йойкнут.

АЛЕНА БЛЫХОВА

Річник 1981. Вродила ся в Меджелабірцях, єдным з невельох на земли варошів з перевагом русиньского населіня. Закінчыла русиністыку на Пряшівскым Університеті і ввошла – як наймолодша членкыня – до штабу науковців працуючых над русиньскым языком, приготовлюючых тіж II Конґрес Русиньского Языка. Занимат ся перекладами на русиньскій зо славяньскых языків. Пише поезию.

Тихо

Выйду до поля,
Де цвинуть дикы макы.

Є ту тихо, спокій од людей,
Котры заперли меджі стіны свої сны.
Є тихо перед бурьов,
Што прийде в ночі,
Кідь сны уж заспять.

Тихооо!
Як є потрібне.
Як мі го треба,
Тот спокій,
Тот час без часу.

Як мушку злату го хапам до рук,
А чекам, же буде легше, слободніше...
Зясь буду як мала дітина,
Босыма ногами бігати по полю
Повнім дикых червеных маків.

***

Нич не є неможливе.
Білый,
мягенькый
сніжок
Падать зо землі
на небо,
серед літа.

А мы,
заперты
в бетоновых ладічках,
гвариме,
же ся то не дасть.

ОКСАНА ГРАБАН

Річник 1989. Вродила ся в Кренициі (родовы корені - Ґладышів, Ждыня). Ученицяя II клясы загальноосьтнього ліцею. Влони выріжнена в загальнопольскым конкурсі „Wrzosowisko VI" і нагороджена публикацийом в поконкурсовым выданю. Єст ініциятором проєкту „Młodzieżowe warsztaty dziennikarskie" в рамах проґраму Młodzi Menadżerowie Kultury веденого через Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę" в Варшаві.

Баницка церков

Іщы не так давно
Може піл віку тому
Стояла під синім небом
Над потічком зеленым
І плакала опорожніла
За дітми божыма

Тепер ани птахы
Не можут пригадати
Єй давных піснів
Молитвы
Што звучала чысто

Як планетникы в мокряві
Назначыла свої раны
Бо жаден смертельник
Не найде єй посеред хащів
Якых вырвати ся не даст

Там остал лем ангел
Зо серцьом як дзвін
І потрганым волосьом

***

Зелений птах
Гнал з часом
На передбігу
Лем вломил крыльце
Впал
І не двигне ся
Остал по ним
Лем голос
Схований
В деревяній скрини ліса

МОЛОДІЖНИЙ ТЕАТР „ТЕРКА"

МТ „Терка" представил дві сцены з історичного образу Петра Мурянкы *Сонце сходит і заходит*. Участ взяли: Ярослав Канюк, Оксана Грабан, Славомир Ґрыч (горі), Дария Макух, Олена, Ольга і Наталія Пупчык.

Антологія XIV Лемківской Творчой Осени, Додаток до „Бесіды" Нр 6(93)2006. Фотоґрафії: Лідия Коцур, Павел Стафиняк; ред. П.Т.

⇦ Выступує молодіжно діточий ансамбль „Компанія" з Лігниці.

ЛУКА СУК

Треба нам веце такых сьвідоцтв

Кружок Стоваришыня Лемків в Лісцу другій раз зреалізував, медже інчыма, найважнійший пункт пляну свойой діяльности, котрым было зорганізуваня імпрезы п.н. *II Хвиля з Русиньско/Лемківском Культуром*. Знаме од влони, што замысл є такій, жебы імпреза тота одбывала ся періодичні, што рока, в другу суботу вересня.

Час весесньовий є великым символом навязуючым, думками і духовыма одчутями, до історичной памяти Лемків, памяти приводячой на гнешній ден перед нашы очы передовшыткым виды талергофской трагедиі початку І Сьвітовой Войны. В концентрацийным лягрі Талергоф, де вязненых было пару тисячи Лемків, знищена остала – внет – ціла лемківска інтеліґенция. До гнешнього дня в памяти Лемків Талергоф явит ся як місце народового вынищыня.

Не даст ся тіж вкрыти, што попри тым спомині оджывают зараз, ближшы нам в часі, пережытя нашых вітців і дідів в Осьвєнцімі і Явожні, перед, підчас і по выселіню в сороковых роках – безчисленных страдань, якы в тых трагічных місцях і моментах переносил наш нарід.

Туга за рідныма сторонами, почутя страху, смутку і безнадійности переродили ся гнес в непреминяючу вартіст для Лемків, яком є даваня сьвідоцтва потверджуючого оджываня, праві в каждым вымірі, рідного слова і розвиваня ся нашой культуры. Через што зазначат ся наша одрубніст і наше бытя.

Люди зышло і зъіхало ся веце як минулого рока. Видно з того што І Хвиля з Русиньско / Лемківском Культуром припала до серця людям, котры были присутны попереднього рока в Лісцу, но і лишыла в іх серцях, душах і умах самы позитивы, а при тым засіяла зеренце, котре сходит, пущат корінчыкы, зеленіє, а може і заквитне і даст овочы – выляньсує наступців з молодых поколінь, до триманя і продолжаня пряденой нашой ниткы, лемківского, видочного на штораз то выжшым рівни культурного жытя; в каждым місци Польщы, де є векше скуписко нашых люди.

Артистычну част на сцені з поводжыньом розпочали місцевы діти основной школы деклямацийом патріотычного верша Івана Русенка *Лемковина*.

Зараз по них сцену заняла група школярів лемківского языка з Лігниці – „Компанія". Репрезентували ю діти од наймолодшых кляс основной школы по ґімназияльну молодіж. Грали на гушлях двома голосами і сьпівали лемківскы сьпіванкы, з котрых част зачерпнена была з репертуару ансамблю „Лемковина". Компанія лігницкых школярів представила 40-минутовий словно-музычний програм, ⇨

преплітаний вершами, сьпіванками і музыком. Тхнул він чыстом рідном бесідом, любовію до поезиі і тугом за своім рідным. Лігницкы школяркы, як єдины, прибраны были в лемківскы народны строі.

Вычекуваным ансамбльом был „Лемко-Тавер" з Стшелец Краєньскых під батутом Олега Смолея. Каждий міг зауважыти, што ансамбль тяглі підносит свій рівен, має шцораз богатший репертуар, в векшости выконує го по лемківскы, одважні і свобідні. Сьпівают і грают в ним діти і молодіж, што є для нас вшыткых великом потіхом. Хоче ся го слухати.

Не могло бракнути на імпрезі Лемківского Ансамблю Пісні і Танця „Кычера". Адже з Лігниці до Лісца то лем крок в порівнаню з далекыма краями, по якых „Кычера" райзує. І хоц ансамбль не міг прибыти в полным складі, все же „Кычера" то – „Кычера". Внесла, дарувала свою і своєрідну частку лемківскости.

Міцным акцентом, на высокым рівни закінчыл артистычну част імпрезы ансамбль „Древутня". Не посвячам му веце місця, бо вшыткы го знают і делектуют ся його музыком, слухаючы награнь, якы были і ту до набытя.

Імпрезі товаришыла тіж продаж лемківскых музычных награнь і выдань літературы і публицистыкы.

Ціліст свята II Хвилі з Русиньско/Лемківском Культуром дополнила цілонічна танцувальна забава, на котрій різко і чудово грали „Древутня" і „Трояндa" з Качанова.

До стрічы в наступным році!

Од горы: Ансамблі „Лемко-Тавер", „Кычера" і „Древутня".

Фото: Ярослав Барна

Королева Руска памятат!

Тота відоміст повинна ся была вказати в попереднім номері „Бесіды". Носил єм ю в мысли до выкорыстаня на долго пред тым нич ся збыла. А пак, в горячым (для мя і для креницкого середовиска) літі перхла мі з памяти. Про тото горяче літо не міг єм ани быти участником торжества, о котрым ту слів пару написати прагну.

21 липця того рока посвячено памятник на цмынтері в Королевій Рускій. Акту того доконали: православний священник, новосандецкій декан о. Роман Дубец, грекокатолицкій священник, о. Григорій Назар з Ґорлиц і місцевий римокатолицкій парох. Отже – екуменія на цілій шырокости.

Был єм на тій некрополіі в... 1964 році, з братом моім рідным Ярославом, кєд сме ся першыраз в Горы выбрали. Шувний то уж час, далекы то уж рокы. Пак был єм ту пару раз остатніма роками. То сам, то з людми, остатній раз – той осени, з Павлом Стафиняком і Владимірьом Гнатишаком, боґушанами. Жебы ся зыйты з дакус іщы жывом *нашом* Крільовом, треба было знати доріжку до п. Уршулі Лащевской, з дому Галькович. Она то тырват на стражы рідного села. Зимує, правда, в Ґожові, але літо проводит в Крільовій. Ту має новий дім, обрахуваний тіж для туристів, а при ним... старий, зо захованиым выпосажніньом, з климатом Вітців.

Пані Уршуля была тіж головным мотором приверніня до порядку місця спочынку предків. Єй стараньом двигнул ся цокіл памятника з крестом і інскрипцийом. В польскым языку, але речы треба – з інтересуючым, патріотичным

змістом, якій годит ся ту привести:

„Wszystko wyjechało,
Jednym się w mogiłach, zmarłym
Na wieki ostało. (I. Rusenko)

Дале же:

W hołdzie mieszkańcom Królowej Ruskiej spoczywającym na tym cmentarzu. Potomkowie Łemków wysiedlonych w 1947 r. podczas akcji „Wisła". Królowa Górna – 2005.

Пак придал ся ґу справі п. Тома Молодчак, мешкаючий в Ґожові, родом – очывидні – з Крільовы. В єдній зо своіх выправ в Горы трафил тіж до редакциі „Бесіды". Так, згідні з його візийом розписано матрицу будучой Отвореной Книгы крілівскых родів. До реалізациі, головні під фінансовым взглядом, влучыли ся колишні селяне і іх потомкы мешкаючы в діаспорі. Тым способом, будуваний на раты, та з великыма серцями, памятник, буде іщы роками сьвідчыл о нашым ТУ бытю. Вдячніст належна памятаючым о тій Памяти!

Текст: Петро Трохановскій
Знимкы: Павел Стафиняк

Історія Королівства Галичини

(продолжыня)

1 жовтня 1187 р. князь Ярослав Осмомисл помер, роздавши Галичанам усі свої скарби и заповівши Перемишль Володимирку, а Галич Олегу.

Олег був бастардом, тотбто нешлюбним сином, народженим коханкою Осмомисла Настуською. (63) Бастарди могли титулуватися князями, але без права посідання трону. Тому князь Володимир відібрав Галич в Олега, змусивши того покинути князівство й емігрувати до Польші. У 1188 р. князь Олег разом із Казимиром Справедливим, князем краківським, вирушили в похід на Галичину. Перемігши князя Володимира, Олег вокняжився в Галичі. Це був час, коли жоден із князів не міг не рахуватися з розвинутою вічевою самостійністю галицької спільноти. Ніщо не могло зупинити галичан у відстоюванні своїх прав, тому вони позбулися самозванця, отруївши його. Галицьким троном знову заволодів Володимир Ярославич.

Князь Володимир вирішив замінити демократичний устрій і налаштував проти себе суспільство. Бояри виставили проти князя свої полки, а галицьке віче оголосило князеві баніцію. Володимир, втративши столичний поліс, емігрував до Угорщини, де його взяли під варту й ув'язнили в одній з веж королівського замку. (64)

Того ж таки 1188 р. син короля-сеньора Бели, король-юньор Андрій II, став Галицьким королем (Rex Gallitiae) Андрієм I, надавши широкі повноваження галицьким аристократам, гарантуючі ті самі привілеї, що їх мали барони в Угорщині. (66)

Правління першого галицького короля Андрія не було довгим. Вже 1189 р. на політичному обрії Галичини з'являється новий претендент на корону: син неприкаяного Івана Берладника Ростислав. Князь Ростислав Іванович з'явився на східньому кордоні Галицької держави зі смоленською дружиною. Після зустрічі смоленців із галичанами його пораненого забрали до Галича, а, приклавши до ран отруту, зменшили кількість охочих полюбуватися прикарпатськими краєвидами, як своїми власними. (69)

На межі XI – XII ст. в Галичі вигасла стара династія, з якою було пов'язано понад сто років стабільного розвитку держави. Наступні володарі Галицкого трону змінювали один одного так швидко, як швидко змінювалися пріоритети галицької громади, що було пов'язяно з реалізацією свого права „вольности в князях", яке було вибо-

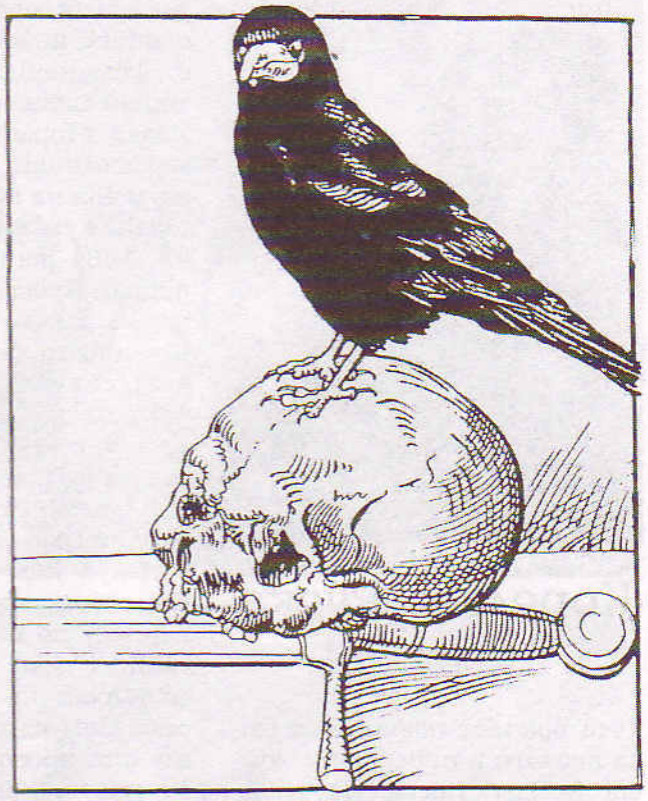

рено в попередній період. У Галичині продовжувало діяти віче, яке як політичний орган визначало долю галицького трону. (70)

Знаючи про галицьку систему залежності князя від рицарської ради та суспільного віча, Роман (князь волыньскій і галицкій в рр. 1199-1205 – Ред. „Б") почав широкомасштабну кампанію проти галицького рицарства. Арешти аристократів, як правило, закінчувалися їхньою смертю після жорстоких тортур. За короткий час панування в Галичині (72) волиньському князеві вдалося знищити найбагатших рицарів, привласнивши їхнє майно, й закатувати або застрашити тих, хто був здатний на опір. Саме Роману належить приповідка: „Мед зручніше (73) добувати, коли пригнітиш бджолиний рій, а не розпустиш його". (74)

Довідавшись про смерть князя Романа Волинського, в похід на Галичину вирушив князь Рюрик Київський в коаліції з Ольговичами Чернігівськими та половцями. У битві під Микулином на Сереті руські війська перемогли галичан, але вже під мурами столиці галицьке посполите рушення розгромило половецьку кінноту и змусило руських князів тікати з Галичини.

В Сяноку того ж таки 1205 р. після саміту короля Андрія II з Анною, удовою по Роману, вслід за Галичиною під угорський протекторат відійшла й Володимерія (Волинь). (76)

В 1206 р. князі Ігоровичі, котрі входили до Чернігівського клану Ольговичів у коаліції з київ-

ським Рюриком Ростиславичем, половцями, берендеями та поляками, підійшли до кордонів Галичини. (...) Претензії Ігоровичів на галицьку спадщину були визнані на сеймі в Чернігові й ґрунтуванися на праві *по кіжелю*, бо їхня мати була донькою Ярослава Осмомисла. (79)

Поділивши між собою Галичину, Ігоровичі застосували щодо її мешканців масові і жорстокі репресії. (80) Демократичні досягнення галицької спільноти, що їх виборювали поколіннями, були майже зруйновані за ті п'ять років руського панування. Все це не могло викликати серед населення незадоволення, котре переросло в шалену ненависть і поховало перспективи Ігоровичів на подальше володіння галицькою спадщиною. (83)

Врятувавшись від терору Ігоровичів, Володислав Кормильчич разом з іншими рицарями очолив боротьбу галичан проти руських князів, яка (85) закінчилася перемогою перших і покаранням останніх. Спочатку був Перемишль, для визволення цього полісу вистачило лише промови, виголошеної актуальним лідером галицького руху опору. Риторика Кормильчича досягла мети завдяки протиставленню Ігоровичів перемишлянам, як прибульців з чужої землі – з Руси, в стосунку до якої Галицька земля мислилася окремо, як ворогів, котрі заволоділи вітчизною, як тих, від чиїх рук незаконно постраждали батьки і брати, і доньки, як тих, хто відібрав гідність достойним людям на очах у рабів.

В'їхавши після безкровного здобуття Перемишля до столиці на чолі війська, Володислав Кормильчич посадив на Галицькому троні малолітнього васала угорського короля Данила Романовича. (86)

В 1212 р. Данило Романович та волинські князі за плечима в галичан уклали союз із краківським князем Лєшком, що загрожувало цілісності та суверенітетові Галичини.

Довідавшись про змову, Володислав Кормильчич за повної підтримки галичан (остаточно розчарованих у Рюриковичах) проголошує себе князем. (87)

Того ж таки 1214 р. в Галич увійшли війська короля Андрія II. Угорський король, прихильний до конвенції, згідно з якою тільки члени панівних династій мали право на інтронізацію, усунув князя Володислава від влади, взявши під варту. Галицький князь перебував у патовій ситуації, він не повинен був залишатися в Галичині, але й не мав де просити політичного притулку – жоден володар жодної країни не мав права з ним солідаризуватися. Князь Володислав Кормильчич помер в ув'язненні. (88) Варто зазначити, що перебування воєводи Кормильчича на троні було не поодиноким випадком. Згодом подібне повторять син воєводи Судислава (89) Доброслав як князь Пониззя, а також Григорій Василевич як князь реставрованої Гірської Країни Перемишльської. (90)

В Угорщині 1222 р. король Андрій II видав збірник законів, котрий дістав назву „Золота булла". Закони ці мали значення взаємної угоди між королем та підданими. „Золота булла" також відповідала політичним інтересам галицького віча, бо гарантувала законне задоволення його вимог.

Галицьке право *вольности в князях* отримало розвиток за правління Арпадовичів. (...)

Абсолютною гарантією суверенітету спільноти був пункт закону про принцип панування: „Іноземці не повинні посідати високих становищ без згоди країни" (99).

Вирішивши зміцнити центральну владу на Пониззі, герцог Андрій II 1230 р. відправив туди (100) військо на чолі зі звенигородським воєводою Судиславом Бернатовичем, який був також намісником герцога на Пониззі. Галич залишився майже незахищеним. Цим відразу ж скористався князь Данило Романович. (101)

Данилові вдалося перемогти, але не запанувати над галичанами. Його перебування на галицькому троні було, як сідіння на вулкані. Частими були замахи на руського князя, а кількість змовників весь час зростала. (...)

Після того, як галицьке віче відмовилося прийняти Данила на трон, а галицький рицар вихлюпнув вино з келиха в обличчя князя, волинський сотник Микула повторив Романовичу улюблене прислів'я його батька: „Господине! Не погнетши пчель, меду не едать". (102)

Завоювання Данилом Галичини було окупацією зі всіма відповідними наслідками. Повернувшись з Орди, волинський князь довершив розпочате своїм батьком винищення галицького рицарства (...). Велика кількість маєтків залишилася без володарів. Колишні власності галичан Данило роздав колоністам, які прибули з Волині, Литви та Мазовії. (121)

Незважаючи на те, що економічно волинські князі спиралися на західніх колоністів, місцевим мешканцям вони нав'язували руську ідентичність. Волинські Романовичі належали до правних спадкоємців Києва, а тому, на відміну від галицьких Ростиславичів, ідентифікували себе з Руссю.

(...) Оскільки Романовичі свою державу (124) називали Руссю, то мешканці Галичини під впливом немісцевої урядуючої еліти та великої кількості новоприбулих руських колонізаторів з часом почали визнавати себе русинами. (126)

Підкрисління Редакції.

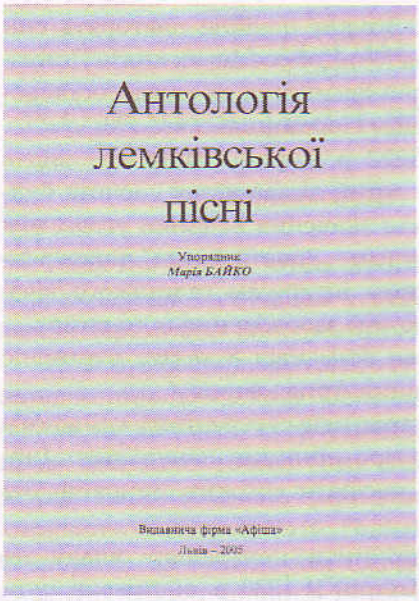

АНТОЛОГІЯ ЛЕМКІВСЬКОЇ ПІСНІ, Упорядник Марія Байко, Видавнича фірма „Афіша", Львів – 2005, стор. 495

В культурі каждого народу пісні занимают особливе місце. В Лемків пісня занимат навекшу част культуры, бо – розшмарены по сьвіті – лем в піснях передают з покоління в покоління любов до рідной землі, віры предків, традиції. Не зважаючы на вплывы культур панівных держав, дух любови до рідной землі жыє в души Лемка, де бы він не был. Зато лем в піснях передавали ся і передают Лемками жыючы в чужых краях нашы традиції – духовне богатство народу і любов до рідной карпатской землі. Зато першым огниском культуры Лемків то пісня, яка відома гнеска народам сьвіта. Траґедия II сьвітовой війны, депортация Лемків з рідной землі нанесла великій удар культурі Лемків, але тоталітарным режімам не в силі было зломити волю Лемка.

Велика част Лемків в 1945-1946 роках з початку добровільно, а потім насильно была переселена на Украіну, переважно во східні области, але з часом більшіст переселила ся до західніх области. Зачало ся одроджыня пісенной культуры Лемків. Гнеска діют лемківскы художны колективы во Львівскій, Тернопільскій, Івано-Франківскій і Полтавскій областях. Проводят ся фестивалі, традицийны свята та інчы культурны заходы. Але початком одроджыня пісенной культуры Лемків на Украіні был Львів.

Акуратні во Львові створеңо першу хорову капелу „Лемковина" сестер Байко, яка стала ся популярном не лем на Украіні, але і вельох краях сьвіта. Дуже збірок лемківскых пісень появило ся на Украіні та в інчых краях, але першыраз во Львові появила ся антологія лемківской пісні, автором і упорядником якой є народна артистка Украіны, професор Мария Байко.

Фундаментальна книга, де на 495 сторінках поміщено 470 лемківскых пісень з нотами, в такых розділах: Колядкы, Шедрівкы, Вінчуваня, Веснянкы, Собітковы, Жниварскы, Весільны, Хрестины, Про коханя, Баллады, Жартібливы, Побытовы, Колысковы, Пастушы, Косарскы, Жолнірскы, Про короваі та Еміґрантскы.

Антологія лемківской пісні допоможе хоровым капелам в розшыриню репертуару, выконуваню забытых пісень та розкрытю красоты пісенной культуры Лемків.

Петро Когут

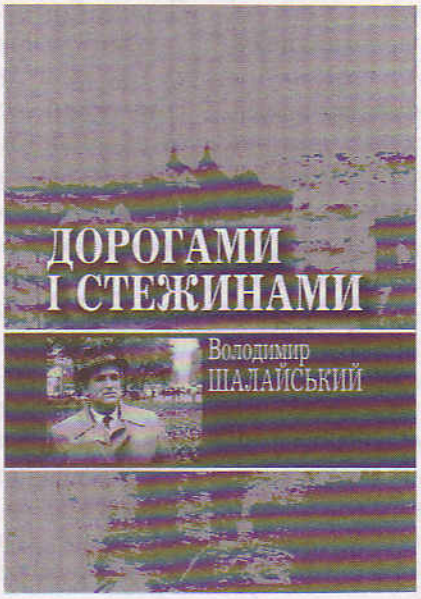

Володимир Шалайський, ДОРОГАМИ І СТЕЖИНАМИ: Поезія, – Львів: Каменяр, 2004, стор. 68, ISBN 5-7745-1002-6

Надіслана нашій Редакциі збірка поезиі Автора родом з Любачівщыны в загальным своім срубі – виділо бы ся – не несе нам, Лемкам, якысого особливого інтересу. Та то так лем на перший позір. Выявлят ся бо, же Автор был учеником... нашого великого Учытеля – Івана Русенка. Посвячат му в своій збірці три обшырны вершы. І іщы част четвертого. В дакотрым, може в наступным числі „Бесіды" вкажеме іх нашым Чытателям, а ту прагнеме выявити пару спостережынь, якы зродили ся підчас лектуры предметовой збіркы.

Русенко барз хтіл вчыти лемківскы діти. Зато, хоц інчы нашы інтеліґенты втекли пред санацийом до сьвіта, він остал ТУ. Але санация не позволила му вчыти Лемчат. Двадцет з гором років учытелював на польскым селі. І учытелював добрі, кєд был в єдным місци років тілко, хоц преці... Кєд доля загнала го на Украіну, в тій же Украіні до кінце свого дыханя остал собом, під самым носом „добродітели" писал сакраменцкы вершы. Але для діти, хто бы они не были, мал окрему комірочку серця. Бо ДІТИ – то сьвіт невинний, сьвіт щырий, сьвіт богатий... Припоминам сой – сам вчыл єм за пят років украіньскы діти. Кєд єм одходил, іх родиче повіли мі, же не мали (і...) такого учытеля, котрий вчыл бы на лекциях реліґіі так патріотычно рідной історії. А перці на штоден был єм, были мы і остали для того сьвіта лем „дурним лемком"... Не хтіл бым, не сьмію в ниякій мірі асоциювати ся з Русенком. Але в нас, дурных Лемках, є штоси, такє ШТОСИ, што не позвалят, што не знає памятати злобы сьвіта.

І за выявліня іщы єдного деталю той велькой Правды в нашым Учытелю Авторови збіркы *Дорогами і стежинами* сердечні дякуєме.

Василь Сочка-Боржавин, ЛЮБИМИЙ КРАЙ, стихи и проза, Ужгород 2006, стор 110, УДК 940.4:816.5

Є то выбір з творчости давной, але і шувні новых верши, творів. Аж єм ся приємні зачудувал, же Друг наш (писал єм о Ним дост шыроко на

80. річницю народжыня в Лемківскым Річнику 2002; же *за пят першых років твориня написал іх*, верши, *більше як за наступных* – тюремных – *пятдесят*), взял ся до поезиі як за далекой молодости.

Не мам ту за вельо місця, жебы ю представляти, а окрем того – што підкріслял єм не раз – Василя Сочку-Боржавина ціню, уважам передовшыткым як амбасадора, пропаґатора лемківскої культуры, літературы в Підкарпатскій Руси. Невельо гын такых, жебым не повіл – окрем Василя, такой никого ніт.

Зато тіж Васильови Сочці-Боржавинови, білому птахови в реченым взгляді, раз іщы – глубока вдячніст і щыре витаня з новом книжком.

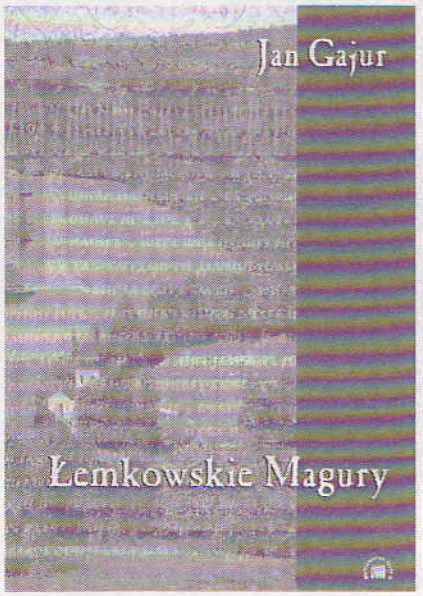

Jan Gajur, ŁEMKOWSKIE MAGURY, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2006, стор. 236, ISBN 83-89688-27-1

О першій з того циклю книжці автора, „Od Magur po Osławę" мал єм „приємніст" писати в 82 номері „Бесіды". Мала она іщы піднаголовок „Podróż sentymentalna po Łemkowszczyźnie". Надтыркую о тым, жебы повісти што друга, сеса книжка, хоц такого піднаголовка не несе, є не меньше сентиментальна. Тіж ани кус не меньше глупа. Не меньше націоналістычна, попри вшыткых нибы автентычных спілчутях для долі лемківскої.

Та лишме націоналізм, то хворота і вылічыти ю тяжко. Перейдме до знань, котры мож придбати – до обшырі історіи. Кєд прагну звернути на ню увагу, не ходит мі о єй інтерпретацию, бо при тій голузи наукы ріжнородніст, аж і скрайности пізринь сут „нормальны". Ходит о то, же фацет тот не ма елементарного понятя о найосновнійшых фактах минулости. Бесідуючы о Полянах (к. Дуклі, зв. Мысцівскыма), гварит:

Wieś (...) została założona w 1574 roku. Przywilej lokacyjny otrzymał Waśkowy syn z Florynki. Wieś stanowiła własność biskupów krakowskich. Koniec XVI wieku był okresem wzmożonego osadnictwa Wołochów. Na Łemkowszczyźnie, aż po Krynicę rozciągały się wsie biskupie. Było ich (ст. 37).

В історичній відомости, яку автор деси дірвал ци вырвал, ходит очывидні о Поляны Ґрибівскы, в давным Мушыньскым Старостві, якє не сігало поза обруб історичной Сандеччыны. Ґаюр розшырил го аж по Дуклю... Но трудно, было то давно. Може автор в днешніх справах буде ліпше сідил? Зацитуйме:

Wcześniej, bo 1966 r. prawosławny władyka Przemyski nieoczekiwanie otrzymał od władz zgodę na utworzenie prawosławnej parochii w Polanach oraz na objęcie remontowanej cerkwi (стор. 46).

...А лем в попередній книжці автор „молил" ся в саноцкій кафедрі, бесідувал ачий з *владыком Перемыскым*, і повинен бы знати, же перемыскє владыцтво одновлено 1983 рока. Товды што – безграничний тумак, ци іґнорант?

Та коли бы ішло і тото му выбачыти – як выбачыти робліня фарсы з великой траґедиі, яком была голосна справа Полян? Закінчыла ся она католицкым хепі ендом. В Ґаюровым выданю же:

Po latach złego świadectwa, w 1992 roku, starczylo miejsca i woli, by w łemkowskiej cerkwi mogli modlić się katolicy i prawosławni. (...) А хто то добро такє вчынил? Отже: *Ordynariusz rzeszowski zezwolił, bowiem na wspólne użytkowanie cerkwi przez dwie parafie: rzymskokatolicką w Polanach i prawosławną z Zyndranowej* (стор. 47).

...І піде в сьвіт, ай до зъєднаной Европы ся препхне давна правда о традициjній толеренціи ясной першой, другой, третьой і – абсолютні уж – четвертой... Лем гын деси в недрах Гір Лемко буде плакал дале... Враз з Ґаюром: *A może i żal tamtej cerkwi bez ścian, pod lipą?...* І на фарисейство нашло ся місце.

Отримал єм замовліня на омовліня той книжкы в обшырнійшым выданю. Може встигну зреалізувати. Товды ту лем приведу іщы пару премудрости Ґаюровых, засьвідчуючых о його історичных, культурознавчых, філолоґічных etc можливостях:

— (...) Żyd hłupyj, na szczo jemu to wszystko, da bude konec? Teper my wyhrały! Budem sia weczeriaty (ст.63).

— By rutenizacja łemkowskiej ludności (Ростайне) *przebiegała sprawniej, sprowadzono z terenu Ukrainy unickiego duchownego* (стор. 78).

— A jednak musiało się dziać w parochii coś niedobrego, skoro w 1911 r. niemal połowa wsi (Граб) *próbowała przejść na prawosławie. Jeśli nie wiadomo, o co chodziło – chodziło na pewno o pieniądze* (стор. 107).

— Wszystkie jednak współgrają ze sobą (...), jak cymbały i bandura w Łemkowynie Trochanowskiego (ст. 121).

Скінчме на цимбалах. Бандуры преці в Лемковині не было.

ЛЕМКІВСКІЙ РІЧНИК 2006 (2005/2006), ред. Петро Трохановскій, СЛ, Ліґниця – Креница, стор. 160, ISBN 83-909730-8-1

В выданю находят м. ін. ся такы материялы: *Ювілейны даты 2005 рока*; *Михал Грында – каторжник царя Миколая I* (П. Трохановскій); *Трибун Русинів* (С. Конєчні, о А. Бескіді); *Ку народопоетичным засобам пєсы А. Духновича „Добродітель..."* (М. Гыряк); *Іван Вендзилович* (Б. Горбаль); *Никыфор а універсум символічне Лемків* (О. Дуць-Файфер), *Малювати, малювати* (А. Копча, драма о Никыфорі); *Петро Кузмяк* (В. Сочка-Боржавин), *Людовіт Штур, а пробы русиньского одроджыня сер. XIX ст.* (П. Трохановскій); *Матвій з Тренчына* (Л. Штур); *Невыгідний будитель* (П. Трохановскій, о Г. Костельнику); тіж дакус коротшых материялів і літературы. **(пт)**

МИКОЛАЙ КСЕНЯК

Стереотып

Революцийны вітры принесли таку добу, котра выпрягла Быка з ярма і пустила на слободу.

— Бу-у! Я вільний як пташок у дебрі, як хмара на небі, – несе ся його радіст на крылах евфориі.

Натягнул ся, спрегынал ся, слухат мельодиі, ходит-блудит гев-там тыжден, два... Вышол і горі, іщы высше, зышол долов і, на конец, гыбай го быстрым кроком ку колишній стайни.

— Ґаздо, захран ня.

— Стала ся негода?

— Страшне дашто: сама нудота. Прошу тя, запряж ня до воза.

***

Уж є, люде, дармо,
Віл си звык на ярмо.

Лайзер і Серце

Сіл собі Лайзер до мягкого кресла і через мікроскоп штудиює до деталів людскє Серце. Просвічує го справа-зліва, штоси записує, конфронтує і зас зосереджено і здолы і згоры контролює...

— Нич! Ани найменша стопа, — признає выскумник своє склaманя.

— Што же такє в Серци глядаш? — пригварил ся Скальпель.

— Його загаду, — выявил свої умыслы Лайзер.

— Яку?

— Глядам джерело його любови, але дотепер ани шліду...

І зас ся скланят над мікроскопом, зас позорує быстрым оком.

***

Ани мудріст академіка,
Ни сучасна супертехніка
В серци людскым не обявит
Тайны
Джерела вічної любови.

ЛЕВ ТОЛСТОЙ

Афоризмы

Жытя чловека, од народжыня до смерти, припоминат єден ден: од пребуджыня до заснутя.

Попри важных проблемах жытя все стаєме самітны і наша правдива історія такой николи не може быти зрозуміла для інчых.

Кєд лем зачнеш веце думати о тым, што было або буде, преочыш найважнійше: правдиве жытя в теперішньости.

Важне є, жебы жыти в теперішньости, бо лем в теперішньости мож працувати. Праца же, то ціла істота правдивого жытя.

Максим і Клим

Іґомость стрічат Клима до цна спитого.

— Зас єс пил?! — гварит обурений. — А вчера был єм такій щесливий, кєд виділ єм тя терезбым.

— Так, прошу іґомостя, але гнеска є мій ден на тото, жебы быти щесливым.

✶

— Што то може быти, Климе, же заєдно мам непристойны сны?

— В снах кота заєдно полно єст мыши.

✶

Пан дідич в Вышній Бялій страшенні боял ся смерти. Максим, ідучы на ярмак до Ґрибова, вступил до него.

— Почырайме ся, пане, хыжами. В нашій хыжы іщы нихто богатий не вмер.

ВАЛЕРІЙ КУПКА

Сны преподобного старця Серафима

Ходиш по земли босыма ногами. Тогды знаш, же земля дыхат на нас своім холодным дыхом. Кываш за тым, што одходит, а твої рукы ся стают його крылами. Може зато тым, што одпроваджают, є так смутні, а тым што одходят, є в дорозі легше.

Серце копытами хромого коня одвело думкы деси набік. Одраз ся запозерали далеко-далеко, аж так далеко, же думка, котра ся розбігла за поглядом, уж не може найти дорогу назад...

Дощ ішол сорок дни. облакы давно уж перестали ся усьміхати. Іх твар стугла в болестивых ґримасах подібных до поля, поораного нешыковным орачом. Очы блудят тым польом, в надії, же сонце му наконец подаст помічну руку, і семена, котры вырастают зо землі, высушат слызы.

Нихто не виділ, як плачут птахы, але каждого рана являт ся роса.

А дощ іде і іде. Хтоска, хто вышол на улицю, зас забыл калап дома.

По стіні лізут тени думок з поламаныма крылами, але в загороді уж літают пчолы і уж вхабляют на стромох невидительны пророцтва, котры ся станут, кєд дзвінниця по блесках і громох зобудженым голосом повіст сьвіту, же пришол час свята нового жытя. І лем думкы з поламаныма крылами ся плазят по стіні. І ніт про них ліку. Ани ту, ани ниґде на сьвіті. Лем вічне плазіня по попрасканых стінах, де кажда прасклина є як великє обявіня таємниці.

А в загороді бзычат пчолы.

Зо збірки *Дом без світла*, Пряшів 2004

Послухайте вшыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Ой, добра тота осін пред зимом самом, предобра! Же то не было такых осени за мого ступаня по нашій святій земличці! Заєдно лем морозиска ю стискали, сьніжыска по стріхы привалювали. Не было фришно, ой, не было! Правда, вытримувал єм, бо чого то Руснак не вытримат, але... Дотля коновця воду носит, аж ся ій ухо не урве. Лем єден раз єм не вытримал, гын над Баницьом. І од товды перхам понад верхами, долинами.

Добра тота осін пред зимом, пред святыма Святками. Але оно дуне неодолга. Іщы волк зимы не зіл. Іщы так не было, жебы на руску Велию земличка білом перином ся не вкрыла, жебы колядници по чорным болоті члапкали.

...Хоц – взял час колишніх колядників, вшытко пред Те-фау стырмит, товды – нач і біла дражка?! Але я вірю. Іщы так не было... ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Ruska Bursa uczy* (Oryna Kocur) – relacja z wykładów i warsztatów w Ruskiej Bursie w Gorlicach;
str. 7 – *Anna Kocur i Sztefan Tełep laureatami XXII Gorlickiego Salonu* (pt) – notatka z corocznej prezentacji plastyków;
str. 7 – *„Łemkowskie Jeruzalem"* (Marija Malcowska) – relacja z wystawy w Preszowie;
str. 8 – *Jubileusz „Kyczery", albo „Tam na Łemkovyni"* (Iwan Dziadyk) – reportaż z uroczystości 15-lecia Łemkowskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Kyczera" w Operze Wrocławskiej;
str. 11 – 18 (I-VIII) – wkładka *Antologia XIV Łemkowskiej Jesieni Poetyckiej* (utwory Teodora Kuziaka, Petra Murianki, Andryja Kopczy, Romana Warchoła, Ołeny Duć-Fajfer, Walerija Kupki, Pawła Korobczaka, Pawła Ksenycza, Aleny Blichovej i Oksany Graban);
str. 19 – *Potrzebnym nam jest więcej takich świadectw* (Łuka Suk) – reportaż z imprezy w Liścu na Dolnym Śląsku;
str. 21 – *Królowa Ruska pamięta!* (Petro Trochanowskij) – mysli przy Krzyżu Pamięci w Królowej Ruskiej (Górnej);
str. 22 – *Historia Królestwa Halickiego* (S. Perfećkyj) – wybrane fragmenty książki;
str. 24 – „Z wydawniczej półki" – *Antołohija łemkiwśkoji pisni* (zebrała Marija Bajko); *Dorohamy i steżynamy* (Wołodymyr Szałajśkyj, poezja); *Lubymyj kraj* (Wasyl Soczka-Borżawyn, poezja i proza), *Łemkowskie Magury* (Jan Gajur, retrospekcje); *Łemkivskij Ricznyk 2006* (red. Petro Trochanowskij) – omówienie;
str. 26 – *Stereotyp, Łajzer i Serce* (Mykołaj Kseniak) – bajki;
str. 27 – *Sny błogosławionego starca Serafima* (Wałerij Kupka) – poezja prozą; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Cerkiew p.w. Św. Michała Archanioła w Dubnem*, foto: Piotr Basałyga;

Na ostatniej stronie okładki: *Kapliczka przydrożna w Jastrzębiku*, foto: Piotr Basałyga

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski (p.o. redaktora odpowiedzialnego) – e-mail: murianka@op.pl • Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. pocztowa 83 • Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

Numer wydano dzięki dotacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Walter Maksimovich

Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.03.01 19:24:09 -05'00'